

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЇ

В статье рассматривается проблема формирования мотивационной направленности молодого учителя к инновационной деятельности в системе методической работы школы.

The article deals with the problem of formation the motivation trend to the innovation activity of a young teacher in the system of the school methodical work.

Стрімка інтелектуалізація і гуманізація сучасної освіти висвітлила його найцінніший продукт – вчительські кадри. Аналіз параметрів, що визначають необхідний тип особистості сучасного вчителя, свідчить, що провідними є психолого-педагогічні або людські чинники: комунікативність, як здатність працювати в команді, творчість, як здатність генерувати нові ідеї, інноваційність, як здатність породжувати і використовувати у своїй діяльності нововведення.

Складність цієї проблеми полягає в тому, що час, який відводиться на підготовку фахівця – педагога в межах системи вузівської підготовки не завжди дає можливість реалізувати індивідуально-творчий потенціал студента, який ґрунтується на особистісному підході, а тому розвиток професійно важливих здібностей, які на думку дослідника В. Теплова розвивають і активізують мотиваційну сферу особистості, завдяки суб'єктивним і об'єктивним причинам не спрацьовують [1,13].

А тому, занурюючись в буденність шкільного життя, молодий педагог відчуває масу труднощів, які пов'язані не лише із тим, що йому необхідно засвоювати незнайомі для себе способи навчальної діяльності, а і з тим, що у нього недостатньо розвинуті риси і якості, які визначають інноваційну особистість нового вчителя: здатність до рефлексії і самокорекції, готовність реагувати на проблемні ситуації у класі, вміння знаходити шляхи вирішення дидактичних проблем.

Ця недосконалість, непідготовленість більш виражена не зовнішньою відсутністю досвіду молодого спеціаліста, а його

внутрішніми протиріччями і психологічними бар'єрами. Саме проблемі забезпечення педагогічної підтримки, навчання і виховання молодих спеціалістів присвячена ця стаття.

Сьогодні неможливо ефективно сприяти інноваційному розвитку молодого учителя, не враховуючи його особистісні риси, потреби та інтереси, творчий потенціал і мотивацію.

Тому хотілося б наголосити на провідній ролі методичної служби школи в організації навчання і становлення молодого спеціаліста, зростання його професійної майстерності, розвитку комунікативних вмінь. Злагоджена система методичної роботи школи, в межах якої можна ефективно і оперативно організувати допомогу молодому спеціалісту вийти з тих труднощів, з якими він зустрічаються в процесі щоденної педагогічної діяльності, дає можливість йому швидше адаптуватися до нових професійних функцій.

Перехід від студентства до педагогічної праці - це не просто крок до засвоєння нових знань та їх застосування, як це передбачає традиційна дидактика. Відбувається досить складний процес, коли навчальна діяльність трансформується у професійну. Багаторічний досвід педагогічного колективу Криворізької педагогічної гімназії свідчить, що процес адаптації молодих спеціалістів можна прискорити і полегшити, якщо центральним завданням управлінського циклу буде професійне зростання кожного вчителя і творче зростання кожного гімназиста.

Проблема формування професійно важливих якостей інноваційного вчителя привертає увагу все більшої кількості дослідників. У психолого-педагогічній літературі професійний аспект розглядали І.Я.Зязюн, Н.Г.Нічкало, С.О.Сисоєва, О.І.Кульчицька, О.М.Пехота, О.В.Штольман, які розробляли концепції підготовки вчителя до інноваційної професійної діяльності. Усі вони справедливо вважають фундаментальними засадами розвитку професійної освіти науку про людину. Спираючись на ці положення науковців, в управлінській системі гімназії розроблена і впроваджується модель професійного зростання і творчого розвитку молодого вчителя. Головна функція моделі - формування професійної педагогічної компетенції молодого спеціаліста, а першочергова умова її

реалізації – набуття і розвиток рефлексійних умінь молодого спеціаліста, які сприяють формуванню мотивації і прагненню до самоосвіти. Важливе значення набуває розвиток рефлексійних умінь у молодих вчителів та формування мотиваційної сфери.

Спеціалісти-науковці єдині в думці, що кожна людина, як особистість може реалізувати покладені на неї функції, якщо самостійно усвідомить смисл своєї діяльності і невпинно буде вдосконалювати свою свідомість і професійні якості.

Професійне становлення молодого фахівця зумовлено його готовністю до рефлексійної діяльності, зокрема до професійної рефлексії. Підготовка молодого вчителя до рефлексійних дій є обов'язковою і важливою в процесі його професійного становлення, вона є запорукою розвитку і формування мотивації, а також психологічних механізмів, які забезпечують у майбутньому неперервність професійного зростання.

В основі гімназійної моделі творчого зростання молодого вчителя – ґрунтовна діагностика. Щоб виявити механізми розвитку молодих спеціалістів на першому етапі, ми пропонуємо їм різні види анкет, опитувальники, діагностичні картки, відвідуємо їх уроки, проводимо співбесіди. Аналізуючи цю інформацію, ми намагаємось зрозуміти, де криються джерела активності і саморозвитку кожного вчителя і як знайти ті шляхи, які забезпечують його самопросування у професійній майстерності. Ось уже п'ять років, як у гімназії розроблені і впроваджуються картки психолого-педагогічних утруднень за 6 компонентами уроку:

- організаційно-цільовий;
- проєктувальний;
- стимулюючо-мотиваційний;
- змістовий;
- комунікативний;
- оціночно-результативний.

В цих картках є такі графи: відчуваю утруднення і здатен допомогти колезі.

Коли ці картки заповнюють молоді спеціалісти в перші місяці роботи, вони свої професійно-педагогічні можливості

оцінюють або на високому рівні або вище середнього і майже всі здатні допомогти колегам з приводу по будь-яких питань.

Ця неадекватна оцінка свідчить, що молоді спеціалісти не усвідомлюють на операційному рівні свої можливості, не можуть зробити оцінку свого професійного "Я", здійснити професійну особистісну рефлексію, а свою педагогічну діяльність вони оцінюють за окремими діями на уроці, набором не пов'язаних між собою компонентів дій. Утруднення у них виникають лише після того, коли вони занурюються в конструювання власної концепції або технології навчання, на практиці використовують свої вміння, вчать аналізувати свої уроки, уроки своїх колег, на педагогічних практиках моделюють фрагменти уроків. Так усвідомлюються елементи аналізу, формується рефлексія.

За гімназійною моделлю творчого зростання молоді вчителі розподілені за проблемними лабораторіями. Крім методичної підтримки, яку вони отримують в межах роботи предметних кафедр, вони також апробують себе в діяльності проблемних лабораторій і творчих ініціативних груп, які є в гімназії носіями педагогічних інновацій і нововведень. Працюючи в проблемних лабораторіях і творчих ініціативних групах молоді вчителі не лише ґрунтовно опановують науково-теоретичний матеріал, проблему лабораторії, а моделюють педагогічну діяльність, через яку відбувається розвиток педагогічної техніки, елементів мистецьких дій, здатність до міжособистісного спілкування, використання зворотних зв'язків і взаємодії у навчанні.

Після такої колективної співпраці досвідчених і молодих педагогів з'являються якісно нові або оновлені форми, методи, засоби, технології.

У результаті такої діяльності молоді вчителі усвідомлюють, що професійна діяльність включає в себе набуття конкретних умінь в галузі педагогічної техніки, педагогічної комунікації, полягає у сформованості власного педагогічного інструментарію, завдяки якому діяльність учителя буде націлена на зміни у конкретного учня. В управлінському циклі моделі найголовніше акцентувати увагу молодого вчителя на власний саморозвиток. Саме тепер він адаптується до свого

професійного оточення, відвідує уроки досвідчених учителів-професіоналів, колег, працюючи в проблемних лабораторіях і творчих ініціативних групах, моделює власні зразки фрагментів уроків за етапами, розширює уявлення про методики і технології, які ефективно впливають на розвиток особистості учня. Професійна свідомість вчителя починає працювати на пошук ресурсів, які створюють творчий нетрадиційний інноваційний підхід до вчительської праці.

І хоча на цьому етапі у молодих вчителів відчуваються труднощі, особливо це стосується прогностичного і цільового компонентів уроку: володіння прийомами діагностики, аналізу, планування діяльності і визначення мети, прогнозування результату, володіння сучасними методами контролю та оцінювання діяльності учнів, але він уже вмотивований на покращення результату свого уроку.

Проведені нами багаторічні дослідження підтверджують, що після річного стажування, самооцінка педагогічної діяльності, молодого вчителя, карта психолого-педагогічних утруднень відображають реальну картину його можливостей, а також вклад його в колективну творчу справу, тієї проблемної групи, в якій він працював.

І на основі цих результатів реальної діагностики утруднень, яка обговорюється і аналізується в межах предметної кафедри, з вчителем-наставником розробляється стратегія методичної підтримки стажера. В цій роботі важливим є той факт, щоб молодий вчитель усвідомив зв'язок між своєю діяльністю і досягнутими результатами. Саме від цього залежить формування мотивів професійної діяльності, і вчитель "відкривається" до педагогічних і методичних впливів, виявляючи творчість і активність як під час засвоєння теоретичних знань на семінарах і практичних конференціях, так і на практиці прагне виробити в собі відповідні вміння і навички.

Доцільно згадати думку В.Д.Шадрікова щодо стимулювання мотиваційної сфери особистості шляхом професіоналізації: "Стимулювання діяльності повинно не лише урахувати потреби робітника, але і формувати суспільно значимі потреби особистості. Система стимулювання повинна

ураховувати не лише теперішній час, вона повинна працювати на перспективу” [3, с.32].

Динаміку професійного неперервного саморозвитку молодого вчителя забезпечують учитель-наставник, вчителі кафедри, колеги по спільній співпраці в проблемній лабораторії, а також розвиваючий простір гімназійного середовища. Міжособистісні стосунки в кооперативних групах при підготовці творчих проєктів, презентацій, стали передумовами виникнення активності. Готовність до перебудови своїх особистісних структур, подолання суперечностей є рушійною силою інноваційного розвитку і саморозвитку молодого вчителя. Отже працюючи над визначенням мотиваційної спрямованості молодого вчителя щодо впровадження інновацій, ми дійшли до висновку, що це процес двобічний. З одного боку – це науково обґрунтований методичний вплив на мотиваційну сферу особистості молодого вчителя, з іншого – щоденне формування самим учителем своїх умінь в системі практичної навчальної діяльності.

Мотивація на інноваційну спрямованість таким чином є активною складовою розвитку і перебудови особистості молодого вчителя, причому одним із найважливіших принципів управління цим процесом є принцип розвитку позитивного потенціалу особистості.

Погоджуємося з тим, що розвиток особистості відбувається не в усякій діяльності, а лише в тій, яка наповнена елементом творчості і викликає в людини інтерес та емоційний підйом [3,86]. Ми залучаємо молодих вчителів до творчих справ (керівник кращої в місті та області команди КВК “Неформат”, керівник політичного клубу “Діалог”, головний редактор гімназійної газети, режисер театральної студії, керівник школи юних літераторів “Проба пера”). Творчий процес – стимулюючий вплив на особистість молодого вчителя, забезпечує потребу у самореалізації та саморозвитку.

Таким чином, можемо зробити висновок, що педагогічна творчість, активізує професійну діяльність молодого вчителя, позитивно впливає на формування його особистісної мотиваційної сфери, забезпечує умови для

самовдосконалювання і саморозвитку, творчо реалізує його професійні функції.

У вирішені проблеми використані підходи Т.Царук

С.С.Томіліна

АНАЛІЗ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ “КОМПЕТЕНТНІСТЬ” У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В статтє рассматриваются различные подходы к трактовке категории «компетентность», его основные характеристики, виды. Предлагается своя трактовка понятия «компетентность».

The article is devoted to different approaches to the category “competence”, its main characteristics, types. The own notion of the term “competence” is considered.

Докорінними зміни, що відбуваються сьогодні не тільки в нашому суспільстві, але й в освіті - реформування освіти, пов'язане з Болонським процесом, комп'ютеризація, розширення міжнародних стосунків, перехід на особистісно-орієнтоване навчання, визначення пріоритетів в освіті - вимагають суттєвих змін як в системі освіти так і в особистості вчителя. Гостро постає проблема підготовки майбутнього вчителя як особистості: його здатність створювати сприятливі умови для плідної праці учнів, налагодження стосунків між учнями, доброзичливі умови спілкування педагога з учнями, батьками та підвищення в учнів пізнавальної активності. У зв'язку зі змінами пов'язаними з Болонською системою освіти, учень повинен уміти самостійно вчитися, а потім самостійно і творчо працювати. Ці питання вимагають від педагога певної психологічної перебудови, а також психолого-педагогічної готовності до такої праці. Це передбачає суттєвої перебудови діяльності педагога – з простого передавача інформації він повинен перетворитися на активного дослідника, проектувальника, організатора продуктивної навчально-пізнавальної діяльності учнів. Отже, в сучасному суспільстві головний стратегічний напрямок розвитку системи освіти належить розв'язанню проблем розвитку особистості учня та

вчителя. У цих умовах учитель найчастіше виступає організатором усіх видів діяльності учня, а також його помічником. Професійні якості вчителя мають бути спрямовані на діагностику і розвиток діяльності учня.

Беручи до уваги Національну доктрину розвитку освіти України в ХХІ столітті, нові соціальні та культурні цінності, які обумовлюють виникнення нових тенденцій у змісті, форм і методів професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, активізувалися і дослідження у цих напрямках. Однак питання, пов'язані з формуванням педагогічної рефлексії засобами позааудиторної роботи, не були предметом науково-педагогічного дослідження. Отже, особливої соціальної і педагогічної значущості набуває питання про реальний і необхідний рівень рефлексії у майбутнього педагога при виконанні своїх соціальних обов'язків.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити основні визначення поняття «компетентність» та «професійна компетентність» сучасного вчителя.

Вітчизняна педагогіка вже має деякі напрацювання в цьому напрямі: вивчення компетентності вчителя. Цією проблемою займаються такі вчені, як С.Гончаренко (тлумачить компетенцію як явище), І.Тараненко (говорить про компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), А.Василук (розробляє сучасні підходи до компетентності вчителів у Польщі), К.Корсак (займається цивілізаційною компетентністю), І.Ящук (життєва компетентність особистості), В.Ковальчук (соціальна компетентність вчителя), О.Овчарук (європейські підходи до проблеми компетентності), А.Михайличенко, В.Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності) та інші.

Як зазначають А.Михайличенко та В.Аніщенко у праці «Професійна підготовка на основі стандарту компетентності», поняття «компетентність» означає не тільки професійні знання, навички й досвід у певній спеціальності, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для досягнення необхідного результату на конкретному робочому місці в даній робочій обстановці.

Компетентність - це реальна здатність, добитися мети чи результату.

Найчастіше поняття «компетентність» використовується в таких державних документах, як стандарти підготовки фахівців різних профілів. З використанням терміна «компетентність» подано вимоги не лише до викладача (вчителя), а й до студента (учня).

Є.Шот обґрунтовує чотири загальні концепції компетентності.

У першій концепції компетенція тлумачиться як поведінка або дія, тому розуміння компетентності пов'язується з із набуттям людиною вмінь і навичок для певної діяльності, що не має творчого характеру.

У другій концепції вчений розглядає компетентність як володіння знаннями, вміннями та навичками. При цьому людина в кожній своїй професійній дії свідомо робить вибір, досконало роблячи свою діяльність. Суть концепції полягає в тому, що людина послуговується різноманітністю своїх знань та навичок для визначення: яку саме діяльність здійснювати і як проходитиме цей процес.

За третьою концепцією компетентність виступає як ступінь або рівень здібностей, що вважається достатнім.

У четвертій концепції компетентність визначається як властивість або спосіб буття людини.

Т.Волобуєва під компетенцією розуміє складну інтегративну якість особистості, що сприяє готовності здійснювати деяку діяльність, причому мова йде не про окремі знання або уміння і навіть не про сукупність окремих видів діяльності, а про властивість, яка дає можливість людині здійснювати діяльність цілісно [2].

О.Олексюк розглядає професійну компетентність учителя як володіння знаннями, вміннями та нормативами, необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів та норм. В свою чергу Б.Жебровський під професійною компетенцією вчителя розглядає систему знань, умінь, особистісних якостей, адекватні структурі та змістові його діяльності [1].

В.Кальней та С.Шишов розглядають компетенцію як здатність діяти на основі отриманих знань. Відповідно до цього підходу О.Онаць виділяє два підходи до формування компетентності майбутніх вчителів: змістовий – розширення кола загальних і спеціальних знань та діяльнісний – удосконалення вмінь, навичок та особистісних якостей, що дають змогу досягти успіху в професійній діяльності [5].

Г.Селевко вважає, що компетенція це інтегральна якість особистості, яка проявляється в здібності, яка основана на знаннях та досвіді, які були здобуті в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну участь у діяльності [6].

Г.Ларионова розглядає компетентність як професійно-педагогічну якість і розуміє під цим «системне поняття, яке визначає об'єм компетенцій, коло повноважень у сфері діяльності. У вузькому понятті – коло питань, у яких суб'єкт володіє знаннями, досвідом, сукупність яких відображає статус і кваліфікацію, а також деякі особистісні, індивідуальні особливості, які забезпечують можливості реалізації певної діяльності» [4].

Компетенція розглядалася в різних аспектах у працях В.Адольфа, Ш.Амонашвілі, І.Ареф'єва, В.Бондаря, С.Висоцької, М.Коломійця, Н.Кузьміної, В.Лозової, А.Маркової, А.Орлова, В.Пилипівського, В.Синенка, М.Чошанова, О.Шияна та ін.

На думку В.Адольфа, компетентний педагог - це такий фахівець, який володіє ґрунтовними знаннями з будь-якого предмета шкільного курсу навчання.

Ш.Амонашвілі розглядає педагогічну діяльність особистості вчителя як творчий процес, у результаті якого виникає нове творче досягнення, яке не міститься у вихідних умовах.

А.Бондар вважає, що компетентний учитель організовує педагогічну діяльність так, щоб вона була спрямована на отримання усвідомленого результату (вчитель має постійно уявляти, формулювати, очікувати комплексний результат педагогічної діяльності).

На думку С.Висоцької, професійна компетентність є метою підготовки вчителя у ВНЗ і її характеристика така: під час цілісного підходу до формування особистості вчителя

компетентність професіонала становить систему знань й умінь, володіння загальними і спеціальними засобами діяльності, здатність і потребу в удосконалюванні своєї роботи, гнучкість до змін, нестандартність мислення.

М. Коломієць розглядає психолого-педагогічну компетентність вчителя як сукупність знань, умінь, навичок, які потрібні для успішного виконання його функцій щодо навчання, виховання, розвитку особистості дитини.

Н. Кузьміна вважає критеріями високопродуктивної (компетентної) педагогічної діяльності способи навчання самоосвіти, самоорганізації, самоконтролю, способи пізнання вчителем себе, учнів, колег.

А. Маркова розглядає дві сфери професійної компетентності: мотиваційну й операційну. Кожна з них містить різноманітні психологічні показники, що дають можливість визначити групи критеріїв компетентності (об'єктивні і суб'єктивні, результативні і процесуальні, нормативні та індивідуально-варіативні, наявного рівня і прогностичні, професійної відданості і творчості, соціальної активності, конкурентоздатності і професійної прихильності, якісні і кількісні).

А. Орлов у теорії і практиці професійної діяльності вчителя і педагогічної освіти виділяє основні компоненти професійно-педагогічної компетентності: етичні установки вчителя, система психолого-педагогічних знань, система знань у сфері свого предмета, загальна ерудиція, засоби розумових і практичних дій, професійноособистісні якості.

Аналізуючи праці В. Лилипівського можна зробити висновок, що професійно компетентними педагогами він вважає винятково позитивно налаштованих (змотивованих) людей з нестандартними, творчими підходами до педагогічного процесу.

Найбільш суттєвою ознакою досліджень В. Синенка є трактування поняття професійна компетентність вчителя як інтегрування відповідного рівня його професійних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, що виявляються в результаті діяльності (рівень вихованості й освіченості учнів). В. Синенко робить висновок про те, що професійна компетентність учителя становить високий рівень його психолого-педагогічних і

науково-предметних знань та вмій у поєднанні з відповідним культурно-моральним образом, що забезпечу на практиці соціально затребувану підготовку молодого покоління до життя.

На думку М.Чошанова, компетентність займає проміжну позицію між виконуваністю і досконалістю.

О.Шиян доводить, що рівень професійної компетентності фахівця в будь-якій сфері діяльності залежить від його здатності розвивати творчий потенціал і продуктивно самовдосконалюватися [3].

Детально проаналізувавши поняття «компетентність», які подають вчені, ми вивели свою трактовку поняття «компетентність» - високий рівень психолого – педагогічних та науково предметних знань, високий творчий потенціал та вміння постійно самовдосконалюватись.

Література

1. К.Відніс–Трофименко Школа молодого вчителя. – К., 2005. – С.5-32.
2. Т.Волобуєва Оновлення змісту професійної компетентності педагогічних кадрів //Рідна школа. – 2006. - №3. – С.34-38
3. Б.Жебровський, Л. Ващенко Професійна етика вчителя: час і вимоги. – К., 2000. – С.13.
4. Г.Ларионова Компетенции в профессиональной подготовке студентов вуза: Монография Челябинск, 2004.
5. О.Онаць Практика формування професійної компетентності молодого вчителя //Шлях до освіти. – 2005. - №3. – С.34-38.
6. А.Присяжная Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых. //Педагогика – 2005. - №5. – С.71-78.

Н.В.Пономаренко

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ГОТОВНІСТЬ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ” В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В данной статье рассматриваются разные подходы к определению понятия, готовность к самореализации” в профессиональной деятельности и была сделана попытка дать определение этого понятия.

The different ways to the determination to the definition of "readiness for self-actualization" in professional occupation is examined in this article. There was the attempt to give the determination to this definition.

У сучасних умовах ринку праці майбутній фахівець повинен бути конкурентно спроможним і відповідати потребам ринку. Тобто бути підготовленим до професійної діяльності. При дослідженні професійної діяльності у М.В.Кузьміної, Л.Г.Соколова, А.А.Акімова та ін. були різні підходи. Після дослідження одного з підходів результатом був перелік знань, умінь, і навичок, який повинен мати спеціаліст. Після дослідження іншого, результатом була сукупність професійних особистих якостей, які забезпечують результативність професійної діяльності. Стає зрозумілим, що процес професійного становлення студентів у ВНЗ є можливим при наявності певного мінімуму умов як об'єктивного, так і суб'єктивного порядку. Психічна регуляція діяльності майбутнього фахівця представляє собою складний акт, який припускає наявність не тільки визначених професійних знань, умінь, а й сформованості у майбутнього спеціаліста комплексу якостей і властивостей особистості, що відповідають вимогам майбутньої професії.

Для становлення студента як фахівця, у останнього повинна бути сформована готовність до самоствердження, самопрезентації та самореалізації ще під час навчання. Треба сказати, що в сучасній філософії, соціології, психології і педагогіці проблема самореалізації особистості займає одне з важливих місць.

Що таке „готовність до самореалізації” в професійній діяльності, яка так необхідна сучасній молоді, ми і розглянемо в даній статті.

Самореалізацію особистості як гармонію і єдність усіх елементів особистості, незважаючи на термінологічні розбіжності, досліджували Б.Г.Ананьєв, Е.Фром, Е.Еріксон, К.Юнг та ін.

Самореалізацію як динамічний процес розвитку і удосконалення особистості вивчали А.Маслоу, В.І.Муляр, М.А.Недашковська.

Готовність до професійної діяльності вивчали В.О.Сластьонін, К.К.Платонов, О.Г.Мороз, А.Ф.Лисенко.

Морально-психологічну готовність досліджувала Л.В.Кондрашова.

Мета статті – проаналізувати різні підходи до визначення поняття «готовності», та уточнити поняття «готовності до самореалізації в професійній діяльності» яке є одним із основних факторів для формування особистості майбутнього фахівця у вищій школі.

Існують різноманітні теоретичні положення щодо формування готовності студентів до різних сторін майбутньої професійної діяльності і також має місце неординарний підхід до визначення самої суті готовності.

Одні розглядають готовність як якість особистості (К.К.Платонов), як установку (школа Д.М.Узнадзе), як синтез властивостей особистості (В.А.Крутецький), як психічний стан (Л.А.Кандибович), як складне особистісне утворення (Л.В.Кондрашова, В.О.Сластьонін).

Прагнення до самореалізації та готовності до неї представляє цінність само по собі. Воно є показником особистісної зрілості і одночасно засобом її досягнення, як вважають вже вищезазначені науковці.

Однією із важливих умов ефективності професійної діяльності є “професійна готовність” фахівця. Під “професійною готовністю” можна розуміти – суб’єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності і яка прагне її виконати [4].

Професійна готовність фахівця є складним, багаторівневим, різноплановим психічним утворенням, особистісним утворенням людини.

У професійній готовності фахівця треба виділити дві взаємопов’язані сторони: попередню (потенційну) та безпосередню (ситуативну).

Попередня готовність включає в себе знання, вміння, навички професійної діяльності, професійно важливих якостей, смислів і цінностей особистості, в цілому - певний рівень професійно необхідного потенціалу особистості.

Безпосередня готовність – це відповідна установка фахівця на вирішення конкретних задач у відповідних обставинах і умовах. Ця сторона професійної готовності характеризується високою залежністю від ситуативних обставин, стану психічного та фізичного здоров'я фахівця, морально-психологічної атмосфери у колективі, соціальному середовищі.

Все це означає, що фахівець повинен мати певний рівень професійної компетентності, професійного майстерства, а також здатності саморегуляції на відповідну діяльність, уміння мобілізувати свій професійний потенціал на вирішення поставлених задач у відповідних умовах

Процес підготовки спеціаліста не може обмежуватись отриманням знань, формуванням навиків, вмінь і особистісних якостей. Найскладнішим завданням цієї підготовки вважається розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця. Отже, професійна самореалізація як наукова задача може бути вирішена у категоріях ідентифікації особистості. Як зазначається в психологічному словнику і в інших публікаціях, процес ідентифікації своїм результатом має знаходження людиною соціальної і персональної ідентичності. У ході цього процесу формується центральний компонент самоусвідомлення людини – Я концепція [5]. Таким чином, навчально-виховний процес слід орієнтувати на професійну ідентифікацію майбутнього фахівця. Успішність освіти, тобто усвідомлення себе як професіонала, залежить не тільки від ступеня деталізованості образу професійної діяльності, але також від сформованості професійної складової Я-концепції студента. Це досягається організованою і узгодженою роботою когнітивних процесів.

Професійна діяльність розглядається як цілісний об'єкт дослідження, де увага приділяється не окремим її елементам, а тим взаємозв'язкам, які конструюють систему діяльності, є її суттєвими характеристиками. Такою системоутворюючою характеристикою є морально-психологічна готовність випускника ВНЗ до роботи. Морально-психічна готовність – це не лише запас професійних знань, умінь і навичок, а й такі риси особистості, які забезпечать успішне виконання професійних

функцій: переконання, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, тобто ставлення до явищ, подій, професійних обов'язків із точки зору моральних суспільних норм та вимог обраної професії. Ядром готовності є психічні процеси, властивості, які значною мірою зумовлюють появу "настрою" на діяльність, виявляються фундаментом якостей особистості, які забезпечують результативність цієї діяльності.

Розглядаючи готовність як складне психологічне утворення у структурі її змісту можна виділити наступні компоненти: мотиваційний (професійні установки та інтереси), орієнтаційний (ціннісно-професійні орієнтації: професійні ідеали, погляди, принципи, переконання), операційний (професійна спрямованість уваги, сприймання, пам'яті, дій, операцій і заходів, які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності), вольовий (почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності; емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, самоконтроль) і оцінюючий (самооцінка своєї професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань зразкам).

Самореалізація особистості в освіті – один з етапів розвитку і становлення особистості. Розвиток готовності особистості до самореалізації, як прояв задатків та можливостей, пов'язаний з гуманно орієнтовною освітою, цілісним підходом до розвитку особистості. Це має на увазі ставлення до людини, як до вищої цінності буття; розуміння її своєрідності й унікальності; розгляд особистості як цілісної системи, яка розвивається; визначення її місця в сучасному світі; створення умов для розвитку сутнісних сил особистості, її духовного і особистісного потенціалу. Таким чином, треба говорити не про формування всебічно розвиненої особистості взагалі, а про сприяння формуванню особистості, яка здатна до самовдосконалення і самореалізації в професійній діяльності.

Після вищезазначеного можна зробити висновок, що „готовність до самореалізації” треба формувати, тобто виховувати.

Процес виховання готовості студентів до професійної діяльності є цілеспрямованим і організованим процесом, який залучає студентів до активної різноманітної діяльності, формує в них позитивне ставлення до цієї діяльності і пробуджує внутрішні протиріччя між досягненим і необхідним рівнем професійного становлення.

Процес становлення студента як фахівця складається з кількох етапів: усвідомлення соціальної ролі майбутньої праці, сприйняття вимог до майбутньої професії, свідомої постановки цих вимог до себе, самовиховання необхідних властивостей і якостей, реалізації установок на оволодіння фахом. Ці етапи професійного становлення майбутнього фахівця складають основу професійного виховання у ВНЗ, процес якого включає в себе учбову, наукову, суспільну та позааудиторну роботу [1].

Чимала роль у професійному становленні майбутнього спеціаліста належить позааудиторній виховній роботі, яка ставить студента в умови близькі до самостійної фахової праці.

Позааудиторна виховна робота дозволяє надати процесу отримання професії особистісне забарвлення. Більш того, вона містить умови, які забезпечують удосконалення загальної підготовки студентів і у разі правильної її організації студенти отримують практичний досвід, можливість самостійної діяльності. Основними напрямками професіоналізації позааудиторної виховної роботи є: урахування специфіки факультету при організації та проведенні виховної роботи із студентами; широке використання різноманітних її форм, які відображають специфіку професійної діяльності майбутнього фахівця; спонукання студентів до активної самостійної діяльності.

Система позааудиторної виховної роботи – це сукупність різних форм і методів виховного впливу на студентів із ціллю становлення їх професіонального світогляду, професійно важливих властивостей та рис характеру, вмінь та навиків, потреби і здатності до творчої праці. Позааудиторна робота є додатковим джерелом часу, яке дозволяє більш цілеспрямовано і результативно вирішувати задачі професійного виховання студентів в умовах ВНЗ.

Отже „готовність до самореалізації ” в професійній діяльності - це стан соціально і персонально ідентифікованої особистості майбутнього фахівця, який характеризує себе здатністю і підготовленістю до виконання відповідної професійної діяльності. І найефективнішим засобом формування цієї готовності є позааудиторна виховна робота.

Література

1. Л.В.Кондрашова Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте.-Киев;Одеса:Вища шк..Головное издательство,1988.-160с.
2. Мартынюк И.О. Проблемы жизненного самоопределения молодежи. Опыт прикладного исследования. К.: Наукова думка, 1993. -116 с.
3. Психологія особистості: Словник довідник / За редакцією П.П.Горностая, Т.М.Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
4. Слостенін В.А., Каширин В.П. Психология и педагогика: Учебное пособие для студентов высш. учеб. заведений.- М.:Издательский центр „Академия”, 2001.- 480с.
5. Столяренко Л.Д. Психология. Учебник для вузов. – СПб.: Лидер, 2004. – 592 с.

С.П.Білоконний

АНАЛІЗ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТЬ “РЕФЛЕКСІЯ”, “РЕФЛЕКСИВНІ УМІННЯ” В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Статья посвящена анализу различных подходов к трактовке понятий «рефлексия», «рефлексивные умения» в психолого-педагогической литературе.

The paper is devoted to the analysis of different approaches to the notion “reflexion” and “reflexive skills” in literature on Pedagogics and Psychology.

Постановка проблеми. Новий зміст і завдання сучасної освітньої системи обумовлюють необхідність особливої уваги до особистості вчителя, його духовного й професійного становлення. Категорія особистості, на думку науковців, посідає в сучасних дослідженнях і в суспільній свідомості одне з центральних місць. Завдяки їй з’являються можливості для